

Л. М. Івашова, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного управління та митного адміністрування Університету митної справи та фінансів

Р. О. Кудряшов, аспірант кафедри публічного управління та митного адміністрування Університету митної справи та фінансів

НЕФОРМАЛЬНІ ТЕЧІЇ ЯК ВІДЗЕРКАЛЕННЯ СТАНУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ЇХ ВПЛИВ НА ДЕРЖАВНУ МОЛОДІЖНУ ПОЛІТИКУ: ВІД ДАВНИНИ ДО СЬОГОДЕННЯ

У статті розкрито особливості формування та розвитку неформальних суспільних течій в Україні XIX ст. та у сучасній Україні. Авторами підіймається проблематика, що розкриває витоки виникнення й розвитку українофільських парадигм у середовищі неконформістських українських субкультур, як із історичної ретроспективи, так і з точки зору українського сьогодення. У роботі з'ясовано природу неформальних течій, їх форми вираження та прояви у контексті формування державної молодіжної політики. Звернено увагу на громадські неформальні течії XIX ст. ідеї яких були спрямовані на захист національної ідентичності українців, а саме: національних ідей, української мови та літератури, дослідження історії, поширення освіти серед селянства, утвердження в українцях відчуття своєї соціальної та національної самобутності. Автором висвітлено супротив молодіжних неформальних організацій прагненням реалізації імперських амбіцій на теренах України в XIX та намаганням їх відродити в сучасному світі. Здійснено ретроспективний аналіз взаємовідносин між державою та представниками неформальних організацій в різні історичні періоди та їх впливу на формування державної політики відносно української ідентичності. Обґрунтовано бажання та здатність українців, у тому числі молоді – учасників різних неформальних течій, до захисту незалежності й суверенітету України та державотворення. Проаналізовано загрози формування та розвитку молодіжних субкультур соціально небезпечного типу та їх вплив на стан національної безпеки. Окреслено основні напрями розвитку державної молодіжної політики із урахуванням існування різних молодіжних субкультур. Зокрема, висвітлено особливості формування фанатських організацій і їх роль у згуртуванні молоді під час «революції гідності» та боротьбі з агресором.

Ключові слова: державна молодіжна політика, громадські організації, субкультура, види субкультур, контркультура, українські ультрас, національна безпека.

L. M. Ivashova, R. O. Kudryashov. Informal currents as a reflection of the state of civil society and their influence on state youth policy: from ancient times to the present

The article reveals the peculiarities of the formation and development of informal social currents in Ukraine in the 19th century and in modern Ukraine. The authors raise issues that reveal the origins and development of Ukrainophile paradigms in the environment of nonconformist Ukrainian subcultures, both from a historical perspective and from the point of view of the Ukrainian present. The paper clarifies the nature of informal trends, their forms of expression and manifestation in the context of the formation of state youth policy. Attention is drawn to social informal currents of the 19th century, the ideas of which were aimed at protecting the national identity of Ukrainians, namely: national ideas, the Ukrainian language and literature, the study of history, the spread of education among the peasantry, the affirmation of Ukrainians' sense of their social and national identity. The author highlights the resistance of youth informal organizations to the pursuit of imperial ambitions on the territory of Ukraine in the 19th century and the attempt to revive them in the modern world. A retrospective analysis of the relationship between the state and representatives of informal organizations in different historical periods and their influence on the formation of state policy regarding Ukrainian identity was carried out. The desire and ability of Ukrainians, including young people – participants of various informal movements, to protect the independence and sovereignty of Ukraine and statehood is substantiated. Threats of the formation and development of socially dangerous youth subcultures and their impact on the state of national security are analyzed. The main directions of the development of the state youth policy are outlined, taking into account the existence of various youth subcultures. In particular, the peculiarities of the formation of fanatical organizations and their role in uniting the youth during the "revolution of dignity" and the fight against the aggressor are highlighted.

Key words: state youth policy, public organizations, subculture, types of subcultures, counterculture, Ukrainian ultras, national security.

Постановка проблеми. Утвердження української національної та громадянської ідентичності громадян є одним із основних елементів формування здатності держави протистояти внутрішнім і зовнішнім безпековим

загрозам, а отже, набуває особливого значення для сфери національної безпеки і оборони [1]. Історичний досвід боротьби за державність і територіальну цілісність, який має й сьогодні знову проживає Україна, є унікальним. При цьому питання формування української національної та громадянської ідентичності є об'єктом державної підтримки громадянського суспільства й молодіжних організацій. В умовах героїчного протистояння народу України проти збройної агресії російської федерації, особливого змісту набуло ґрунтовне і всебічне дослідження генези громадянського суспільства, оптимізації функціонування його інститутів, визначення його основних факторів, які його детермінують.

Українські ультраси, в наш складний час, на своєму прикладі показали, як швидко ця молодіжна субкультура стала на захист України. Футбольні фанати-радикали склали кістяк полку «Азов» та Національної гвардії України при його формуванні, тому що зародки власної ідентифікації, бажання відстоювати свої позиції, прагнення, особливості, погляди і готовність до їх активного відстоювання вже є у нашій підсвідомості – як колективній, так і особистісній на основі прообразу наших традицій. І недаремно наші вояки з початком війни відразу звернулися до колишніх козацьких традицій – їхньої символіки, культури, поведінки, атрибутики. І саме тому, на сьогодні, відбувається ребрендинг наших захисників, які звертають свої погляди до часів козаччини та доби УНР.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями розробки і впровадження молодіжної політики як такої займалися багато як зарубіжних так і вітчизняних науковців. Зокрема, роль молоді як основного суб'єкта молодіжної політики досліджувала В. Панасюк [2], вона наголошувала на тому, що молодь є активним носієм всіх соціальних функцій. Тоді як І.Єрмоленко [3] й О. Софій [4] розглядають роль молоді, як активної частки громадянського суспільства у формуванні й реалізації молодіжної політики, а Б. Буяк [5] зосереджував увагу на молоді як особливій соціально-демографічній групі в умовах становлення правової держави та громадянського суспільства. У продовження цієї наукової гіпотези Ю. Бусел [6] досліджує молодіжні субкультури в Україні. Також у вітчизняній та зарубіжній історіографії неформальні течії – ваганти, балагульство, мочиморди, козакофільство і хлопоманство – отримали широке висвітлення, зокрема, в працях М. Драгоманова [7, 8], І. Франка [9], В. Гнатюка [10] та інших. Проте у наукових роботах дослідників не достатньо висвітлено вплив неформальних організацій та течій на формування державної політики й прийняття державноуправлінських рішень стосовно вирішення соціокультурних та соціально-політичних проблем, що пов'язані з національними питаннями.

Метою даної статті є висвітлення сутності проблеми розвитку субкультур як із певної історичної ретроспективи, так і з точки зору українського сьогодення, а також.

Виклад основного матеріалу. Термін «субкультура» виник порівняно нещодавно і став поширеним не тільки у середовищі вчених, але і у повсякденному житті. Насьогодні, як в Україні, так і в світі існує багато різноманітних теорій проявів та поширення терміну «субкультура». У 30-ті роки ХХ століття термін «субкультура» вперше ввів у науковий обіг американський соціолог Т. Роззак [11], а англійський соціолог М. Брейк [12] визначає субкультуру як «норми, відокремлені від загальноприйнятої системи цінностей, які сприяють підтримці та розвитку колективного стилю життя, які відокремлені від традиційного стилю, прийнятого в даному суспільстві». Автор виділяє такі субкультурні типи молоді, як «нормальна» молодь, делінквентна молодь, культурні бунтарі, політично активна молодь. Натомість американський професор Н. Дж. Смелзер [13] вважав, що «субкультурою є будь-яка система норм і цінностей, яка виділяє групу з великої спільноти».

У середині 40-х – початку 50-х років ХХ століття західні соціологи вперше звернули увагу на молодіжні субкультури як на значний соціальний феномен. На той час молодіжні субкультури в західному суспільстві розглядалися як соціальна проблема, оскільки вони ставили під сумнів цінності панівної культури. Одними з перших, хто зацікавився молодіжними субкультурами, були функціоналісти.

Починаючи з 60-70-х років ХХ століття, молодіжні субкультури стали об'єктом пильної уваги дослідників. Це пов'язано з тим, що вони стали важливим фактором еволюції суспільства та трансформації його у постмодерне. Молодіжні субкультури та контркультури є джерелом культурних інновацій, завдяки яким постмодерне суспільство стало більш плюралістичним, розкутим та інтелектуальним.

Наразі дослідники акцентують увагу на тому, що субкультура – це:

- будь-яка система норм і цінностей, яка виділяє групу з великої спільноти» [13, с. 131];
- соціальна, етнічна чи економічна група з особливим власним характером в межах загальної культури суспільства [14];
- сукупність специфічних соціально-психологічних ознак (норм, цінностей, стереотипів, смаків тощо) які впливають на стиль життя та мислення окремих груп людей і дозволяють їм усвідомити себе та ствердитися як не схожих на інших представників соціуму [6];
- особлива сфера культури, це утворення всередині культури, яке відрізняється власними цінностями та звичаями. Це культура певного покоління, яке володіє спільністю стиля життя, поведінки, групових норм ... кожна субкультура зберігає свою «таємницю», приховану, призначену виключно для обраних [15];
- поняття є похідним «від родового «культура» і означає культурну спільність з деякими особливими рисами та ознаками, виділеними з тієї чи іншої культури [16];

– частина правової культури суспільства і самостійний феномен, що є внутрішньо складною та динамічною системою правових нормативів і цінностей, правових орієнтацій і моделей правової поведінки [17].

Тобто, субкультура – заміник культури, яка виокремлюється на фоні традиційної, панівної у певному суспільстві. Вона має власні системи цінностей, традиції, лідерів та взірців, власну ідентифікацію, свої позиції, прагнення, особливості, погляди і готовність до їх активного відстоювання.

Науковці класифікують неформальні рухи, групи і об'єднання за типом групових цінностей, особливостями проведення дозвілля, характером соціальної спрямованості свідомості й поведінки, впливом на молодіжне середовище.

Ми звикли говорити, що субкультура – це скоріше породження модерного світу – ХХ–ХХІ століть, але ми хочемо звернути увагу на неформальні середовища минулого, які вплинули на хід української історії. Адже історія – ланцюг визначних імен, яких в історії України не бракує. Дорослішають одні покоління, приходять інші, самобутні особистості дивним чином із конкретних людей стають легендами, міфами, бувальщинами чи мешканцями нудних підручників. Наші предки були живими людьми – зі своїми болями та радощами, зневірою та сподіваннями на краще, здобутками та втратами. Вони були різними, але мали спільний корінь – Україну; вони мали творчий ген – правду; вони визріли, бо точно знали, заради чого живуть [18].

У кінці XVIII століття в європейській культурі зародився новий ідейно-художній напрям романтизм. Який був контркультурою до класицизму і просвітництва. На той час всередині романтизму існували свої стилі: англійські денді, німецькі романтики-бурші, байроністи, утопісти, революціонери-карбонари та інші. Однією з головних ознак субкультур романтиків була ідеалізація окремих періодів минулого, створення із них культурної казки – утопії [19]. В середовищі польської шляхти романтизм стає домінуючим настроєм. Шляхецька молодь починає цікавитися минулим та старовиною, включається в період «наукового інтересу» до своєї історії, фольклору, звичаїв, мови, укладає словники і граматики, пишуть українською мовою вірші й оповідання та пропонують запровадити викладання місцевого «діалекту» у початкових школах. Для романтизму на теренах колишньої Речі Посполитої таким місцем стало ідеалізоване козацтво та зацікавлення народною культурою, фольклором.

Винятковим явищем в історії давньої культури і шкільництва, що мала ознаки і богемі і субкультури, схожим до богемного, на Україні були ваганти – українські мандрівні студенти і «мандрівні дяки», розквіт яких припав на XVIII ст, які утворили специфічну соціокультурну групу, якій було притаманне вільнодумство, своєрідний нігілізм, мобільність, активне творче начало тощо [20]. Українські ваганти були ініціаторами демократичної літератури народною мовою, пропагандистами передових ідей світової культури, живими носіями важливих політичних і громадських новин. Поняття ваганти походить від латинського слова *vagantes* – «бродячі люди». Їхня друга назва голіарди, яке, вірогідно, походить від латинського слова *gula* – «глотка»; таким чином, слово первинно означало «крикуни» або «любителі поїсти й випити». Вони називали себе слугами Венери й Вакха, а в піснях оспівували гру, вино та кохання.

І. Франко визначав, що: «Се тип, що витворився при Київській Академії не раніше другої половини XVII в., а в XVIII віці зробився характерним признаком Подніпровської України – елемент кочовий та цинічний, носитель усяких веселих та сороміцьких оповідань та пісень, скорий на вигадки і жарти, захланий на їду, а особливо на випивку. Се були невдачники академії, що осилили початкові науки, але не зуміли довести їх до кінця і добитися якоїсь посади і пішли у світ, хапаючись за що можна, за дяківство, за малярство, опрау книжок, часто голодуючи та ніколи не покидаючи свого гумору, їм завдячуємо певно, значну частину тих гумористичних віршів про празники християнської церкви» [9, с. 100].

Мандрівні дяки мали певний рівень філософських знань та добре знали реальне життя простолюду, його духовний світ. Вони творили власну специфічну культуру, яка поєднувала народну творчість зі шкільною вченістю, в своїй писаннях виражали риси української ментальності, зокрема прагнення до волі, намагання втекти від реалій світу. Їх спосіб життя був обумовлений не лише вільним, бунтарським світоглядом та опозиційними настроями, а й соціальними проблемами, передусім бідністю та невлаштованістю. До мандрівної вагантської традиції варто залічити й найвідомішого українського філософа Григорія Сковороду.

А. Міллер у своїх роботах показує, що в 40-х рр. XIX ст. у польсько-шляхетському середовищі на правобережних землях зародилась субкультура шляхти – козакофільство. Підлаштування та ідеалізація козаччини XV–XVI ст., викликало у частини правобережної шляхти потребу заявити про своє колись забуте козацьке коріння. Культурною легендою, довкола якого формувалася козакофільська субкультура, був романтизований образ козацтва, який був далекий від історичної реконструкції. В їхніх ідеалізованих уявленнях не існувало конфліктів між козаками та шляхтою, в їхніх стосунках існувала гармонія. Козацтво вони розуміли своєрідно. Намагалися розвивати цей стиль. Люди з середовища, де панувала польська мова, і навіть французька, обирали українську. Незвичайним був і костюм цих неокозаків: турецькі шаровари, заплетений і обмотаний навколо вуха оселедець, арабський бурнус, українська висока шапка, кавказькі бурка і башлик, романтична хустка на шиї, бандура і такий козак неодмінно вершник.

Вони мали в своїх маєтках лірників, кобзарів, бандуристів, популяризували український хоровий спів. Надвірні козаки, набрані з кріпаків, супроводжували шляхту на полювання, з якими пан-козакофіл поводився як із рівними собі. Козакофіли мали й свій сленг – неокозацьке арго на основі української народної мови, з додатком арабських і тюркських слів, вони змінювали на козацький лад й свої імена та прізвища: Ревуха, Чайка, Шпирка, Шашка. Вони заперечували інститут шлюбу й сім'ї, у його традиційному вигляді, а також шляхетських станових умовностей. Правобережні козакофіли ідентифікувала себе тільки як громадян та щирих патріотів саме Польщі. Україну вони розглядали як невід'ємну частину майбутньої відновленої Речі Посполитої. Тож українство і польськість у них знаходило бездоганне поєднання, що призвело навіть до створення у польсько-шляхетському середовищі різних версій єдиної польсько-української ідентичності.

На Лівобережжі та Слобожанщині в 30–40 рр. XIX ст. козакофілство характеризувалося науковим інтересом до втраченої української історичної спадщини. Вони вивчали, збирали, публікували збірники та документальні матеріали про козацьку добу, про українських гетьманів Б. Хмельницького, М. і П. Дорошенків, П. Сагайдачного, П. Буга та інших. В цьому контексті необхідно назвати імена – М. Костомарова, П. Куліша, М. Маркевича, М. Максимовича. Завдяки козацькій тематиці українські літератори, вчені, історики-аматори створили потужний фундамент, на якому вибудувалась парадигма української ідентичності в наступні десятиліття. Вони звернулись до української тематики, бо шукали в ній «романтичні фарби і мотиви, яких не вистачало в історії Русі Московської» [21, с. 64].

Козакофіли брали активну участь у «польському», або Листопадовому, антиросійському повстанні 1830–1831 років. За підрахунками польсько-українського історика-письменника А. Й. Ролле шляхта з Південного Поділля виставила два полки, складені з кільканадцяти ескадронів [19, с. 195]. Бойовою пісню полку була «Рухавка» Тимка Падури, що починалася словами: «Гей козаче, в ім'я Бога! / Вже голосить в церкві дзвін! / Кому милий дім, небога / За проклятим навздогін. / Разом, разом на врага!» [22, с. 342]. Однією з головних рис романтичності, як контркультури так і субкультури, було революційне бунтарство, тому ми можемо припустити, що сам спосіб життя нонконформістів козакофілів штовхав їх на участь в антиросійському повстанні 1830–1831 років.

В умовах репресій російської імперії рух видозмінився, породивши найколеритнішу українську субкультуру XIX століття – балагульщину.

Іншим неформальним рухом в Україні в 30-х роках XIX ст. був рух балагулів, якщо порівнювати з субкультурами, нашого часу, ми б їх окреслили, як щось середнє між байкерами та панками, якщо вирізняти їх за рисою анархічності, а за епатажністю, яка поєднувалась з мистецтвом – можна провести аналогію між балагулами та американськими бітниками. Ядром балагульських «тусовок» складала молодь віком від 16 до 20 років. [23, с. 77]. Вони мали свої самоназви: «зухи», «бараголи» (з татарської), «шкурятники», «шкурятяники» чи «скуржани» [10, с. 150, 160–161]. Брички називали «натичанками», а горілку – «старкою», бешкети – «фіглями» [24, с. 18; 10, с. 147]. До пародійної сторони балагульства: замість французької мови – «хлопська» українська, замість фраків і жабо – гуньки і шкіряні рейтузи, замість карет і фаєтонів – луб'яні брички («натичанки»), замість дуелей – поєдинки на батогах [9, с. 132]. Це було тотальне заперечення шляхетського аристократичної, псевдоелітарної панівної культури. Балагули відзначалися оригінальністю, але також і простотою одягу, часом навіть неохайністю.

Вони підлаштовувалися під народний стиль життя – уживали переважно народний український костюм, з деякими змінами і доповненнями, показово демонстрували своє братання із українським селянством та часто вживали у розмові українські слова та прислів'я, нехтували загальноприйнятими звичаями [10].

Таким чином балагульство – це був свого роду протест проти панських звичаїв, проти аристократизму, французоманії, товариських звичаїв. Вони їздили на бричках, запряжених чотирма кіньми. Коні завжди мали бути різної масті, іноді вони їх якось позначали – в одного вухо надрізане, хвіст надстрижений, або якось їх прикрашали, щоб це виглядало екзотичніше. Кожен одягнений до коня: шкіряні штани та кашкет, через спину нагайка, червона шапка набакир, підперезані черкеським поясом, оздобленим під срібло, в руках плетена нагайка, а в зубах коротка люлька. Основним змістом життя балагулів були перегони, нестримне бенкетування у шинках із селянами і панібратство з ними, розпуста, лайка, а особливо цинічні анекдоти, полювання з пиятикою. А якщо коротко – балагульство було виявом панської розпусти, неробства та інтелектуальної простоти [9].

Український етнограф В. Гнатюк змалював типовий портрет балагула: пристаючи до руху, потрібно було мати коней та хортів, оскільки перегони та полювання вважалися за головну справу. Бричкою, що звалася натичанкою керував сам пан. Особлива любов до шкіряних речей в одязі дала балагулам ще одну назву – «шкоркові», або «скуржани» [10, с. 274–275].

Ще одним цікавим суспільним явищем, яке мало явні риси літературно-мистецького салону, божемного утворення, альтернативного культурного середовища, аналогом контркультурних течій (субкультур) новітнього часу було товариство мочемордія. Головним проявом мочемордія було розгульне товариське життя з пиятиками. Їхня назва походила від словосполучення мочити морду, тобто – пити алкоголь, слова пиячити товариство унікало. В протилежність їм існувало й сухомордіє або сухориліє, що означало – не пити. Більшість членів товариства мочемордія привчилися до оковитої коли служили у війську або в гусарських полках.

Свої традиційні бали – зустрічі, яке проводило тогочасне дворянства, мочеморди доповнили своїми власними атрибутикою, обрядами, традиціями, які супроводжувались показовим гучним пияцтвом з імітацією народного святкового застілля. Їх вони називали «узливання на честь Бахуса». За спроможністю випити в кількісному виміру – члени течії носили титули мочемордія, високомочемордія, п'янішества і високоп'янішества. У нагороду за випите їм присвоювали нагороди – ступені: сивалдай в петлицю, бокал на шию і великий штоф через плече.

Звернемо увагу на те, що членами «мочемордії» були відомі українофіли – М. Маркевич, Є. Гребінка, М. Глинка, С. Закревський, В. Забіла, О. Афанасьєв. Одним з активних членів цього товариства був і Т. Шевченко. Його знайомство із мочемордами, як товариством, відбулося в 1843 р. на балу в поміщиці пирятинського повіту Т. Волховською в селі Мосівці (тепер Драбівського району, Черкаської області). Туди Шевченко прибув як відомий поет, разом із знаним письменником Євгеном Гребінкою, який брав участь у його викупі. Мочеморди з радістю прийняли гостя до свого товариства і його зразу ж посвятили його у свої ряди. Визначний український науковець Михайло Драгоманов зазначав, що мочеморди вийшли із тих тогочасних панських родин, які «набрались із Франції не самих мод і танців, а й вільних, чоловічих думок». На його думку мочеморди були лібералами, або ліціоністами, близькими до революційних ідей Заходу, ще й з виразними українофільськими симпатіями, що у поєднанні з творчим середовищем давало поштовхи для розвитку на високому європейському рівні української культури [3, с. 352–353]. Між балагульством і мочемордієм варто поставити знак тотожності, адже ці дві суспільні течії є своєрідним виявом бунту до станових шляхетсько-дворянських традицій, до аристократизму та світоглядної позиції щодо кріпосного селянства. Це були спроби, хоча й невдалі, як вважав М. Драгоманов, якимось чином порозумітись із українським народом [7]. Тобто, «товариству мочемордія», крім «пиятик», були властиві й глибокі культурні, громадські і навіть українські національні зацікавлення. На нашу думку, «товариство мочемордія» була сполучною ланку між українським національним дворянським рухом кінця XVIII – початку XIX ст. та Кирило-Мефодіївським братством, яке вперше розробило широку політичну програму національно-визвольного руху України.

Під час шляхетського повстання поляків в 1863–1864 уряд і навіть російська інтелігенція дійшли висновку, що для Росії потенційно смертельну загрозу становить український рух, а такі атрибути неформальних організацій, як носіння української вишиваної сорочки чи співання народних пісень, трактувалися як підривна діяльність.

Завдяки козацькій тематиці українські літератори, вчені, історики-аматори такі як Т. Шевченко, М. Костомаров, М. Маркевич, П. Куліш, М. Максимович, В. Антонович, Є. Гребінка, М. Глинка, С. Закревський, В. Забіла, О. Афанасьєв створили потужний фундамент, на якому вибудувалась парадигма української ідентичності в наступні десятиліття.

Зазначимо, що в процесі нашого дослідження виявлено нерозривний зв'язок субкультурних течій (їх соціальної, світоглядної спрямованості) з процесами, які відбуваються або назрівають у суспільстві. Субкультури є своєрідним дзеркалом суспільства, що відображає суспільний стан, ступінь впливу на нього тих чи інших соціально-політичних, соціально-економічних явищ. Так, у часи криз, переворотів, соціальних потрясінь, часто пов'язаних з процесом залучення великих мас населення до кримінальних сфер, пауперизацією мас, молодь збирається в групи, що пропагують цінності кримінального світу, відходу від реальності, відступлення від моральних норм. У періоди соціально-економічного добробуту спостерігається розквіт субкультурних утворень творчого зразка, субкультурні течії вражають різноманітністю, як у сфері пропагованих цінностей, так і в сфері атрибутів, що їх представляють.

У зв'язку з радикальними змінами в нашій державі молодіжна субкультура стала формою соціальної адаптації, особливим буфером між традиційною культурою, загальноприйнятими цінностями та елементами «опору» по відношенню до «старого» соціально-культурного порядку і пануючої системи молодіжної культури. Молодіжні групи перетворюються у самостійні функціонуючі під суспільства, де вони мають свою основну ідею (або систему ідей), яка визначає її характер, принципи залучення і які є тотожною метою її існування. Молодіжні субкультури, в наш час, характеризується специфічною нормотворчістю, протиставленням своїх норм і цінностей зовнішнім, набувають певних рис «мікро суспільства», в якому трансформуються традиційні погляди і формується «свій» образ світу і способу життя в ньому особистості.

Існування неформальних молодіжних груп з асоціальними нахилами є загальнопоширеним явищем у кожному суспільстві. Оскільки згідно з теорією Беккера, «суспільство є джерелом девіації», то як зазначає Гесс Карен [25] викликає занепокоєння той аспект, що такі субкультури часто знаходяться на межі законності і можуть перерости в злочинні утворення, частково чи повністю. Однак, попри визнання неможливості повного вирішення проблеми молодіжних субкультур, ми вважаємо, що є можливість розробити стратегії для регулювання та зменшення проявів асоціальної поведінки, щоб запобігти їх негативному впливу на руйнацію суспільства та розвиток особистостей у цих субкультурах.

Державна молодіжна політика в Україні є пріоритетом органів публічної влади. Вона спрямована на створення умов для всебічного розвитку молоді та реалізації її потенціалу. Молодь – це особлива група населення,

яка перебуває в періоді становлення і розвитку. Тому державна молодіжна політика має свої особливості. Процес соціалізації молоді відбувається під впливом різних факторів, в тому числі публічної влади. Органи державної влади та місцевого самоврядування розробляють та реалізують механізми та інструменти, спрямовані на сприяння соціалізації молоді.

Це відкриває широкі і часто незвичайні можливості для людей виражати свої думки та переконання, реалізувати право на вільне самовизначення. Сьогоднішня війна з Росією охоплює не просто питання територіального контролю, але значно більше – це боротьба за домінуючі ідеї та світоглядні позиції, які визначатимуть майбутнє нашої країни.

В умовах сьогоднішніх українських реалій існування реальної загрози зникнення України з політичної карти світу спонукало владу й український народ згуртуватися, мобілізуватися, усвідомити свою ідентичність, національну історичну унікальність, самодостатність, законне й невід'ємне право бути господарем на власній землі. Війна згуртувала та об'єднала всіх, фанатів, розбудила в них такі патріотичні почуття, котрих не знала ні одна країна у світі. Українські фанатські угруповання об'єдналися навколо спільної мети – захисту української державності.

Фанатські рухи, маючи багатий досвід самоорганізації, чітку структуру та мобільність виявились готовими до активної участі в обороні країни, стали рушієм патріотичного виховання та єднання українців. Вони перетворилися на патріотів, які зуміли дати відсіч ворогу. З перших днів повномасштабної війни вони стали волонтерами та волонтерками по всій Україні. З власної ініціативи допомагають в евакуації, збору та наданням гуманітарної допомоги, облаштуванням притулків для вимушених переселенців. Тобто, на сьогодні, нашій державі необхідний фанатизм, як спосіб виживання в агресивному середовищі, але держава через певні інструменти й механізми реалізації державної молодіжної політики має врегульовувати процеси й результати функціонування неформальних молодіжних організацій стимулюючи корисні для суспільства та гальмуючи негативні ініціативи й напрями.

Висновки з цього дослідження й напрями подальших розвідок. Молодіжні субкультури України, незалежно в якому столітті вони існували, є каталізатором політичних змін та активним ініціатором революційних перетворень, які пов'язані з настроями анархізму та бунтарства, що частіше всього психологічно притаманні саме молоді. І тому, не випадково, неформальні рухи в Україні XVIII-XIX ст. зароджувалися як альтернативний суспільнокультурний напрям гуртування серед молоді. На сьогодні нам необхідно подолати час, а його у нас мало, для того, щоб переформувати старе покоління та створити нове мислення цілої нації. Тому, наш народ ніколи не відмовиться від своєї героїчної історії. За десять років російсько-української війни – сформоване молоде покоління носіїв нових цінностей з іншим ставленням до життя. Наш народ вистояв в усі попередні віки історії у боротьбі із російською імперією, вистояв у перші найбільш складні роки повномасштабної війни завдяки високому рівню національної самосвідомості усіх верств населення. Важливу роль тут відіграє молодь, що навчилася самоорганізації беручи участь в різних неформальних групах та течіях. Але необхідною умовою нашої перемоги й виживання України в роки війни, а також у роки післявоєнної відбудови є розвиток ефективної державної молодіжної політики, яка б мотивувала громадянське суспільство й молодіжні формальні й неформальні організації стати на захист національних інтересів України.

Список використаних джерел:

1. Концепція Державної цільової соціальної програми з утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2028 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 лютого 2024 р. № 141-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-2024-%D1%80#Text>.
2. Панасюк В. М. Молодь – головний суб'єкт молодіжної політики. Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр. Одеса : Юрид. л-ра, 2004. Вип. 22. с. 257–260.
3. Єрмоленко І.В. Роль молоді у формуванні молодіжної політики в Україні: виклики та можливості. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. Вип. 1(57) 2023. С. 78–83. URL: <http://visnyk-ppsp.kpi.ua/article/view/280796/274956>
4. Софій О. Роль молоді в молодіжній політиці в Україні. Аналітична записка. ГО: Європейський діалог, 2020. 36 с.
5. Бужак Б. Молодь, як особлива соціально-демографічна група в умовах становлення соціально-правової держави та громадянського суспільства. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. 2007. Вип. 36. с. 198–209.
6. Бусел Ю. Молодіжні субкультури в Україні. *Психолог*. 2009. № 31–32. С. 3–16.
7. Драгоманов Михайло. Літературно-публіцистичні праці у 2 томах. Київ: Наук. думка, 1970. 531 с. (Т. 1); 592 с. (Т. 2).
8. Драгоманов М. П. Шевченко, українофіли й соціалізм / М. П. Драгоманов // Драгоманов М. П. Вибране («...між задум зложити очерк історії цивілізації на Україні») / упоряд. та авт. іст.-біогр. нарису Р. С. Мішук ; приміт. Р. С. Мішука, В. С. Шандри. К. : Либідь, 1991. С. 327–429.

9. Франко І. «Король балагулів». Антін Шашкевич і його українські вірші // Франко І. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Т. 35. Літературно-критичні праці (1903–1905). К.: Наукова думка, 1982. С. 113–149.
10. Гнатюк В. Ярмаркове українофільство в житті та літературі (балагульщина) // «Українська школа» в польському романтизмі. Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. С. 144–165.
11. Rozzak Th. The Making in Counter-Culture. Reflections on the Technocratic Society and Its Youthful Opposition. University of California Press. 1995. 352 p.
12. Brake M. Comparative youth culture: the sociology of youth subcultures in Britain and Canada. London; New York: Routledge, 1993. 228 p.
13. Смелзер Н. Дж. Соціологія. *Соціологічне дослідження*. 1990. № 12. С. 116–137.
14. Frith S. The Sociology of Youth / S. Frith. London : Open University Press, 1984. 265 p.
15. Кухар В. Теоретико-методологічні аспекти вивчення поняття «субкультура» і його складової «молодіжна субкультура» в українознавчому вимірі. *Освіта і управління*. 2012. №1. С. 52–57.
16. Зязюн І. Динаміка культурного поступу (культура і субкультура з точки зору теорії). *Трибуна*. 1994. № 9–10. С. 20–21.
17. Кантор Н. Молодіжна правова субкультура: експлікація поняття. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2018. Вип. 20. Том 2. С. 12–14. URL: http://www.apfn-journal.in.ua/archive/20_2018/part_2/4.pdf
18. Рудяченко О. Ганна Барвінок: Як мені не збожеволіть! Життя та кохання дружини Куліша. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubricculture/2486467-ganna-barvinok-ak-meni-ne-zbozevolit-zitta-ta-kohanna-druzini-kulisa.html>
19. Окаринський В. «Емір» Вацлав Ржевуський (Жевуський) (1784–1831) на тлі польсько-українського Романтизму (до 180-річчя загибелі). *Україна–Європа–Світ: Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини*. Вип. 8. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. С. 182–203.
20. Микитась В. Ваганти та мандрівні дяки. *Київська старовина*. 1992. № 5. С. 99–108.
21. Миллер А. Украинский вопрос в российской империи. Київ: Laurus, 2013. 416 с.
22. Wrotnowski F. Powstanie na Wołyniu Podolu i Ukrainie w roku 1831 podług podań dowódców i spółuczestników tegoż powstania. Tom drugi / Felix Wrotnowski. Paryż: W księgarni i drukarni polskiej, 1838. 402 s.
23. Dunin Karwicki J. Wspomnienia Wołyniaka. Lwów: Nakładem Księgarni Gubrynowicza i Schmidta, 1897. 339 s.
24. Dzierzkowski J. Bałaguly. Wjazd do Berdyczowa // Powieści, w pierwszym zupełnem wydaniu, z portretem autora. Lwów: nakład i druk Rogosza, skład u Richtera, 1875. T. IV. S. 16–20., s. 18.
25. Hess Karen. M. Juvenile Justice. Wadsworth Cengage Learning, 2009. P. 214–216.

References:

1. Cabinet of Ministers of Ukraine (2024) *Kontseptsiya Derzhavnoyi tsil'ovoyi sotsial'noyi prohramy z utverdzheniya ukrayins'koyi natsional'noyi ta hromadyans'koyi identychnosti na period do 2028 roku: rozporядzhennya* [The concept of the State targeted social program for the establishment of Ukrainian national and civic identity for the period until 2028: order] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-2024-%D1%80#Text>.
2. Panasiuk, V. M. (2004). *Molod' – holovnyi sub'iekt molodizhnoi polityky* [Youth – the main subject of youth policy]. *Aktual'ni problemy derzhavy i prava*. [Actual problems of the state and law: coll. of science Ave]. Law. 1-ra. Issue 22. Odesa/ p. 257–260. [in Ukrainian]
3. Yermolenko I.V. (2023) *Rol' molodi u formuvanni molodizhnoyi polityky v Ukrayini: vyklyky ta mozhlyvosti*. [The role of youth in the formation of youth policy in Ukraine: challenges and opportunities]. *Visnyk NTUU «KPI». Politolohiya. Sotsiolohiya. Pravo* [Bulletin of NTUU "KPI". Political. Sociology. Right]. Vol. 1(57). P. 78–83. URL: <http://visnyk-ppsp.kpi.ua/article/view/280796/274956>. [in Ukrainian]
4. Sofiy O. (2020). *Rol' molodi v molodizhnyi politytsi v Ukrayini*. [The role of youth in youth policy in Ukraine]. *Analitichna zapyska. HO: Yevropeys'kyy dialoh* [Analytical note. GO: European Dialogue] 36 p. [in Ukrainian]
5. Buyak B. (2007) *Molod', yak osoblyva sotsial'no-demohrafichna hrupa v umovakh stanovlennya sotsial'no-pravovoyi derzhavy ta hromadyans'koho suspil'stva*. [Youth as a special socio-demographic group in the conditions of the formation of the social-legal state and civil society]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsional'nykh doslidzhen' im. I.F. Kurasa NAN Ukrayiny* [Scientific notes of the Institute of Political and Ethnonational Studies named after I.F. Curacao of the National Academy of Sciences of Ukraine]. Vol. 36. P. 198–209. [in Ukrainian].
6. Busel Yu. (2009) *Molodizhni subkul'tury v Ukrayini*. [Youth subcultures in Ukraine]. *Psykholog* [Psychologist]. No 31–32. P. 3–16.
7. Drahomanov Mykhailo (1970) *Literaturno-publistychni pratsi u 2 tomakh* Literary and journalistic works in 2 volumes. Naukova dumka. Kyiv: 531 p. (T. 1); 592 p. (T. 2). [in Ukrainian].
8. Drahomanov M. P. (1991) . *Shevchenko, ukrayinofily y sotsializm. Vybrane ("...miy zadum zlozhyty ocherk istoriyi tsyvilizatsiyi na Ukrayini")*. *Uporyad. ta avt. ist.-biohr. narysu R. S. Mishchuk*. [Shevchenko Ukrainophiles and socialism.

Selected ("...my intention is to compose an outline of the history of civilization in Ukraine"). Edit. and author history and biogr. essay by R. S. Mishchuk]. Lybid. Kyiv. P. 327–429. [in Ukrainian].

9. Franko I. (1982) "Korol' balahuliv": *Antin Shashkevych i yoho ukrayins'ki virshi // Zibrannya tvoriv u p'yatdesyaty tomakh. T. 35. Literaturno-krytychni pratsi (1903–1905)*. ["King of Balaguls": Antin Shashkevich and his Ukrainian poems. Collection of works in fifty volumes. Literary and critical works (1903–1905)]. T. 35. Naukova Dumka. Kyiv. P. 113–149. [in Ukrainian].

10. Hnatiuk V. (2002). *Yarmarkove ukrayinofil'stvo v zhytti ta literaturi (balahul'shchyna). "Ukrayins'ka shkola" v pol's'komu romantyzmi*. [Fair Ukrainophilism in life and literature (Balagulshchyna). "Ukrainian School" in Polish Romanticism]. Textbooks and manuals. Ternopil. P. 144–165. [in Ukrainian].

11. Rozzak Th. (1995) *The Making in Counter-Culture. Reflections on the Technocratic Society and Its Youthful Opposition*. University of California Press. 352 p. [in English].

12. Brake M. (1993) *Comparative youth culture: the sociology of youth subcultures in Britain and Canada*. London; New York: Routledge. 228 p. [in English].

13. Smelzer H. J. (1990) *Sotsiolohiya*. [Sociology]. *Sotsioloichne doslidzhennya* [Sociological research]. No. 12. P. 116–137. [in Russian].

14. Frith S. (1984). *The Sociology of Youth*. London: Open University Press. 265 p. [in English].

15. Kuhar V. (2012) *Teoretyko-metodolohichni aspekty vyvchennya ponyattya «subkul'tura» i yoho skladovoyi «molodizhna subkul'tura» v ukrayinoznavchomu vymiri..* [Theoretical and methodological aspects of the study of the concept of "subculture" and its component "youth subculture" in the Ukrainian studies dimension]. *Osvita i upravlinnya* [Education and management]. No. 1. P. 52–57. [in Ukrainian].

16. Zyazyun I. (1994) *Dynamika kul'turnoho postupu (kul'tura i subkul'tura z tochky zoru teorii)*. [Dynamics of cultural progress (culture and subculture from the point of view of theory)]. *Trybuna*. [Tribune]. No. 9–10. P. 20–21. [in Ukrainian].

17. Kantor N. (2018) *Molodizhna pravova subkul'tura: eksplikatsiya ponyattya* [Youth legal subculture: explanation of the concept]. *Aktual'ni pytannya humanitarnykh nauk* [Current issues of humanitarian sciences]. Is. 20. Vol. 2. P. 12–14. URL: http://www.apfn-journal.in.ua/archive/20_2018/part_2/4.pdf. [in Ukrainian].

18. Rudyachenko O. (2018) *Hanna Barvinok: Yak meni ne zbozhevolyt!* *Zhyttya ta kokhannya druzhyny Kulisha*. [Hanna Barvinok: Don't let me go crazy! Life and love of Kulish's wife]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2486467-ganna-barvinok-ak-meni-ne-zbozevolit-zitta-ta-kohanna-druzini-kulisha.html> [in Ukrainian].

19. Okarinsky V. (2011) "Emir" *Vatslav Rzhhevus'kyi (Zhevus'kyi) (1784–1831) na tli pol's'ko-ukrayins'koho Romantyzmu (do 180-richchya zahybeli)*. ["Emir" Vaclav Rzhhevusky (Zhevusky) (1784–1831) against the background of Polish-Ukrainian Romanticism (to the 180 th anniversary of his death)]. *Ukrayina–Yevropa–Svit: Mizhnarodnyy zbirnyk naukovykh prats'. Seriya: Istoriya, mizhnarodni vidnosyny* [Ukraine–Europe–World: International Collection of Scientific Works. Series: History, international relations]. Vol. 8. Department of TNPU named after V. Hnatyuka, Ternopil. P. 182–203. [in Ukrainian].

20. Mikitas V. (1992) *Vahanty ta mandrivni dyaky* [Vagans and wandering dykes]. *Kyyivs'ka starovyna* [Kyiv antiquity]. No. 5. P. 99–108. [in Ukrainian].

21. Miller A. (2013) *Ukrayns'kyi vopros v rossyys'koy ymperyyi*. Ukrainian question in the Russian Empire. Laurus. Kyiv. 416 p. [in Russian].

22. Wrotnowski F. (1838) *Powstanie na Wołyniu Podolu i Ukrainie w roku 1831 podług podań dowódców i spółuczestników tegoż powstania. Tom drugi / Felix Wrotnowski*. Paris: W księgarni i drukarni polskiej. 402 p. [Polish.]

23. Dunin Karwicky J. (1897). *Wspomnienia Wołyniaka*. Lwów: Nakładem Księgarni Gubrynowicza i Schmidta. 339 p. [Polish].

24. Dzierzkowski J. Bałaguly. *Wjazd do Berdyczowa // Powieści, w pierwszym zupełnem wydaniu, z portraitem autora*. Lwów: nakład i druk Rogosza, skład u Richtera, 1875. T. IV. S. 16–20. [Polish].

25. Hess Karen M. (2009) *Juvenile Justice*. Wadsworth Cengage Learning. P. 214–216. [in English].